

(За документами Державного архіву Київської області)

Днями, українське суспільство відзначатиме 25-у річницю створення громадсько-політичної організації «Народний Рух України за перебудову».

Державний архів Київської області, який зберігає унікальні документальні пам'ятки з регіональної історії Київщини та є одним із найбільших державних архівів України, не залишився осторонь даної події. Так, на виконання постанови Верховної Ради України від 01.07.2014 № 1548-VII «Про відзначення 25-ї річниці створення громадсько-політичної організації «Народний Рух України за перебудову», в Державному архіві Київської області (далі – державний архів) було проведено виявлення архівних документів з даної тематики. Перш за все, вивчалися архівні документи партійних організацій Київщини, фотодокументи, а також документи газетного та журнального фондів державного архіву.

Варто зазначити, що основною метою створення організації «Народний Рух України за перебудову» була національна самоідентифікація українського суспільства.

Передвісником даного об'єднання було створення «Народного фронту України», пропозиція про створення якого була озвучена на екологічному семінарі, що відбувався у Спілці письменників України (далі - СПУ) в жовтні 1988 року, письменником Ф.Бурлачуком і підтримана С.Плачиндою. Певний час ця ідея жила сама по собі, не отримуючи підтримки більшості. Проте, через незначний період часу, партком СПУ, враховуючи пропозицію звітно-виборних партійних зборів Київської письменницької організації, ухвалив створити ініціативну групу сприяння перебудові, до складу якої ввійшли: І.Драч (голова), Д.Павличко, В.Маняк, В.Терен, Б.Олійник, Ю.Мушкетик, М.Слабошпицький, С.Тельнюк, Б.Рогоза, О.Мусієнко.

29 грудня 1988 року на засіданні парткому Київської організації Спілки письменників України були зачитані підготовлені ініціативною групою сприяння перебудові проекти програмних документів. Саме на цьому засіданні у промові І.Драча прозвучало словосполучення «народний рух за перебудову», який слід було активізувати. Подальша

робота над програмними документами руху здійснювалася спільно з ініціативною групою В.Брюховецького, яка виникла в Інституті літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. Результатом її стали «Відозва до всіх громадян Української Радянської Соціалістичної Республіки» і Програма «Народного Руху України за перебудову». 30-31 січня 1989 року обидва документи були підтримані зборами колективу Інституту літератури та загальними зборами Київської письменницької організації.

16 лютого 1989 року після внесення деяких змін проект програми Народного Руху був надрукований у газеті «Літературна Україна».

Наведемо деякі характерні для того часу виступи:

«...Наш рух, наші товариства повинні передусім спиратися на нашу партійну совість. Навіщо потрібний народний рух? Суть ось у чому. Якби ми бачили, що перебудова йде добре, то їй не треба було б народного руху за перебудову...» (Д.Павличко, 29 грудня 1988 р. Виступ на засіданні парткому Київської організації Спілки письменників України).

* * *

«...Ясно, що жодна із громадських організацій немислима без керівництва партії. Народний Рух не замінить партію. Він йде назустріч партії...» (П.Осадчук, 26 січня 1989 р. Виступ на засіданні парткому Київської організації Спілки письменників України).

* * *

«...Зараз гостро стоїть питання участі комуністів у НРУ. Це, мені здається, священний обов'язок комуністів – не полишати НРУ на самовплив, напризволяще, не втратити ініціативу в рухові. Є протилежні думки. Але партія не може бути однокрилою. Партія зараз, мені здається, за умов соціалістичного плюралізму мусить мати два крила – ліве і праве. Поки-що праве крило побиває ліве. Це – партійне самоїдство. Однокрилий птах летіти не може. Він здатен повзати. Тому мусить бути дужим і ліве крило, яке, скажімо, матиме своє представництво у НРУ...» (С.Плачінда, 22 червня 1989 р. Доповідь «Публіцистика: в авангарді і...в хвості перебудови» на загальних відкритих партійних зборах Київської організації Спілки письменників України.)

На початку вересня завершилося організаційне становлення Руху. 8 - 10 вересня 1989 року у конференц-залі Київського політехнічного інституту відбувся I (установчий) з'їзд «Народного Руху України за перебудову». На ньому були присутні 1109 (за іншими джерелами – 1121) делегатів 13 національностей від 1241 організації, які представляли 280 тис. прихильників Руху, 137 представників ЗМІ, гості з багатьох країн.

Тоді, дане громадсько-політичне об'єднання, що знаходилося ще у фазі патріотичного підйому і бурхливого кількісного зростання, увібрало у себе майже весь спектр опозиційних настроїв: від ліберальних комуністів до радикальних націоналістів при домінуванні національних демократів. Ця строкатість знайшла своє відображення у промовах з'їзду:

«...Кажуть, що ми націоналісти. Теж правда. Причому унікальні націоналісти. Без мови, без історії, без суверенної республіки, без національної свідомості, без землі – тільки отруєна хімікатами і радіацією територія, без власної історичної символіки, без власних виходів на міжнародну арену, без національної інтелігенції, без... А втім, все-одно націоналісти. Бо хочемо все це мати.

...Запитують, як рух ставиться до партії? Безглузде сьогодні запитання. Як чесні, мислячі люди можуть ставитися до комуністів Гончара і Мартиросяна, Павличка і Салія, голови страйкому шахти імені Засядька Авер'янова і Драча, Кислого і Дончика, голови Львівської міськради Котика і Загребельного? Та особливих симпатій і особливої покірності чекає від руху саме партійний апарат, що й сьогодні хоче говорити за всю партію, говорити не перед тисячами людей, котрі пильно вдивляються тобі в очі, а зі сторінок "Правды Украины", взірця суловських стереотипів. Що ж! Рух платить апарату навзаєм. Та ми ладні забути про наші образи заради діла й поступу, заради того, щоб одійти від прірви, до якої нас цей апарат і привів. Не партія, а саме він, апарат, що перегнав живий динамічний інтелект та сміливу енергію партії у розфасовані догми, чиновницьке свавілля, власну безкарність, черпаючи для себе енергію в спецрозподільниках...» (В. Яворівський, 8 вересня 1989 р. Доповідь на Установчому з'їзді Народного Руху за перебудову.)

* * *

«...Уряд СРСР провадить щодо нашого народу ворожу політику. Тільки ворог міг віддати на розтерзання цвіт української інтелігенції 1929-30 року. Тільки ворог в особі Постишева міг цинічно відмовитися від допомоги голодуючим, яку запропонували західноукраїнські селяни і Віденський комітет на чолі з кардиналом Інціпером. Кілька десятиріч уряд СРСР вів справжню війну проти нашого народу. Депортація західноукраїнського населення в Сибір до 10% - це війна проти нашого народу. ...

...У дискусіях обговорюються різні варіанти державності, але для більшості незаперечним є факт: тільки суверенна Українська держава прискорить і забезпечить особі й народові права...» (М.Горинь, 8 вересня 1989 р. Доповідь на Установчому з'їзді Народного Руху за перебудову.)

З даними документами, а також з архівними документами щодо подальшого розвитку та діяльності громадсько-політичної організації «Народний Рух України за перебудову» ви, шановні читачі, матимете можливість ознайомитись на он-лайн виставці архівних документів «Історія становлення Народного руху України у сторінках архівних документів», яка підготовлена Державним архівом Київської області та розміщуватиметься на офіційному веб-сайті державного архіву з 09.09.2014 за адресою: [dako.archives.gov.ua /diyalnist/on-line-exhibitions.html](http://dako.archives.gov.ua/diyalnist/on-line-exhibitions.html)

Галина Бойко

Заступник директора-головний зберігач фондів

Державного архіву Київської області

Рена Коваленко

**Головний спеціаліст
Державного архіву Київської області**